

**XX. reál- és humántudományi Erdélyi Tudományos Diákköri Konferencia (ETDK)
Kolozsvár, 2017. május 18–21.**

Teleki Mihály első házassága

Szerző:

György Árpád Botond

Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár, Történelem és Filozófia Kar, A kulturális örökség kutatása hasznosítása szak, mesterképzés, II. év

Témavezető:

dr. Rüszt – Fogarasi Enikő egyetemi professzor,

Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár, Történelem és Filozófia Kar, Kolozsvári Magyar Történelmi Intézet, Középkor-, Újkortörténet, Levéltár- és Könyvtártudományi Tanszék

1. Bevezetés	3
2. Teleki és a kora újkori házasság a forrásokban, forráskiadásban és a szakirodalomban	5
3. A vizsgálat szempontjai	7
4. A két fél	8
4.1 A borosjenei/széki Teleki Család	8
4.2 A pekrovinai Pekry család	9
5. Teleki Mihály házassága	10
5.1 Indokok egy házasságra	10
5.2 Az első jegyesség	11
5.3 Az első házassági tapogatózások	13
5.4. Pro és Kontra érvek	15
5.5 Lakodalomra való felkészülés és a lakodalom	16
5.6. Házasság élet	17
5.7 Házasság vége, gyász	19
6. Utóélet	20
7. Összegzés	20
8. Bibliográfia	22

1. Bevezetés

1615 – ben Friedrich Tauffenbach a morvaországi arisztokrata 10 pontban foglalta össze egy magyarországi familiárisának milyen szempontok alapján kell feleséget választani: „1. hogy az leány szép 2. hogy jóságos lesz Anyja után 3.h: Az nemsek (nemességük) régi s fő 4. h: sok fő emberrel attiafiás 5.h: az által sok jó s barátimot csinállok 6.h: annak szerit tehetek az mint regen kívántam 7.h: ez moddal boszut alhatok az en ellensegemen 8.h: az jüvedelem megh beőwül 9.h: az requi)sitatio creditu nagyobb lesz 10. h: garadtio valami jüvendő tiszseghöz lesz.”¹ A morva főnemes nem magyar feleséget választott végül, viszont rövid összegzése képet mutat arról mit is jelentett a kor embere és főképp nemese számára a házasság. Elsősorban nem a szerelem, hanem anyagi és társadalmi presztízs növelése volt a párválasztás főszempontja. Habár az első pontban a leány szépsége szerepel ez a szép jelző utalhat a lány egészsége állapotára is.² A szép szónál Szabó T. Attila szótörténeti tára több mint 50 jelentésbeli változatot sorol fel, és ezek közül az esztétikai szépség csupán csak az egyik.

Egy másik forrásközlés során Horn Ildikó, Kreutzer Andrea, Szabó András Péter írta át azokat a meghívókat, amelyeket a Beszterce szabad királyi városnak küldtek a különböző rangú erdélyi nemesek. A meghívók elemezésének egyik tanulsága a házasságok társadalmi kapcsolatok építésben betöltött szerepe volt. Szintén fontos kiemelni azt, hogy a meghívókat a néhány esetben nem is a pár valamelyik tagja, hanem annak pártfogója küldte szét.³

A kor újkorban a házasságot teljesen más szemmel nézték, és másképpen is értékelték, mint napjainkban, az egyházi aktus teljes háttérbe szorult.⁴ Sokkal fontosabbá vált a világi lakodalom ahol a lakoma mellett fontos szerepet játszott az ajándékok átadása, de a vendégek és a házasulandók reprezentációja is.⁵

Nem kell feltétlenül arra gondolnunk, hogy az egyes házasulandók és a házasság szerzők fejében csupán csak szintiszta racionális érvek mozogtak, és az érzelmek számára nem volt hely. Habár az arisztokraták körében az eleve elrendezett házasságok divatoztak, hiszen Batthány I. Ádám és Esterházy Miklós már a gyerekeik bölcsője mellett megegyeztek

¹ Várkonyi Gábor: *II. Rákóczy György esküvője*. ELTE Középkori és Koraújkori Magyar Történeti Tanszék, Budapest, 1990. 89. o.

² Uo.:90. o.

³ Horn Ildikó, Kreutzer Andrea, Szabó András Péter: *Politika és házasság. Mennyezőre hívogató levelek a 16. századi Erdélyből*. ELTE BTK. Budapest. 2015.11 – 15. o.

⁴ Szabó András Péter: *Mennyezőtől mennyezőig. Századok*. 144. évfolyam (2010). 5. szám. 1027 – 1030. o.

⁵ Várkonyi Gábor: *II. Rákóczy György esküvője*. ELTE Középkori és Koraújkori Magyar Történeti Tanszék, Budapest, 1990. 108. o.

egy kettős házasságról.⁶ Ugyanakkor másra utal Teleki Jánosné Bornemissza Anna fiához írt levele: „*de én arra kérlek tégedet, hogy ne nézz a jószágosra, csak legyen tökéletes jámbor, hanem jól meg nézzed az dolognak mivoltát, valamint te akarod, úgy legyen, nem tartok semmi ellent benne, az mint te neked tetszik hogy jobb*”.⁷ Ebben a levélben a szerelmi házasság és a társadalmi kötelességek alóli felszabadulásra biztatja fiát az anya. Mutatja azt, hogy a szerelmi házasság nem volt ismeretlen a korszakban, ugyanakkor a társadalmi normák mást követeltek meg.

Egy olyan nemes számára, mint Teleki Mihály a házasság a kitörés lehetőségét biztosíthatta. A házasság nem csak az utódnemzés céljára szolgált, hanem a társadalmi rang emelésére szolgált, vagyonszerzésre, de a politikai és gazdasági kapcsolatok megerősítésre is. Ez nem csak az arisztokraták körére igaz, úgy tűnhet ez a mentalitás kiterjedt a nemesi és talán a polgári társadalom minden szegletére.

A házasság egy olyan társadalmi aktus, egyrészt szólhat az adott család hatalmi reprezentációjáról, vagy éppen a felvonultatott vendégkör a család társadalmi kapcsolatait tárja fel nekünk. Egy lánykérés vagy az eladó sorban lévő lányok iránti érdeklődés, a hozomány mértéke is jelzés értékű lehet számunkra. Kiderülhet, merre tájékozódik az adott család kikkel akar rokonságba kerülni. A leánykérés vagy a kérés elfogadása előtt összeülő családi tanácsok, még ha ennek tagjai írásban is kommunikálnak egymással, betekintést nyújthat, egy olyan döntési mechanizmusba, amit ma nem ismerünk pontosan, és hajlamosak vagyunk egy személy döntésének tartani egy politikai vagy vagyonszerzési irányvonalat. Holott a házasság politika jóval mélyebb tervezésre utalhat.

A Teleki Mihály első házasságával kapcsolatosan tehát nem csak azt kell megfigyelnünk, miként választotta ki a jövendőbelijét. Fontos szerepet kapnak azok a kapcsolatok, amelyeknek segítségével sikerült olyan párt találnia, aki számára is megfelelő volt. A kapcsolat építés főszíntere pedig a fejedelmi és főúri udvarok. Fontos kiemelni, hogy Tauffenbach fentebb idézet sorait is, hiszen a korabeli mentalitás ezt a szemléletet követte.

A jelen tanulmány Teleki Mihály első pekrovinai Pekry Zsófiával kötött rövid életű házasságát igyekszik bemutatni és elemezni, a két fél társadalmi és anyagi szempontjai alapján.

⁶ Koltai András: *Batthyány Ádám. Egy magyar főúr udvara a XVII. század közepén.* Győri Egyházmegyei Levéltár, Győr, 2012. 406. o. (Továbbiakban: Koltai András: *Batthyány Ádám*)

⁷ Gergely Sámuel: *Teleki Mihály levelezése I.(1656 – 1660)* Athenaeum Kiadó, Budapest, 1905. *Teleki Jánosné Bornemissza Anna Teleki Mihálynak 1657. augusztus. 12.* 55. o. (Továbbiakban: Teleki Levelezése. I.)

2. Teleki és a kora újkori házasság a forrásokban, forráskiadásban és a szakirodalomban

Teleki Mihályról máig az egyik legteljesebb életrajzot Trócsányi Zsolt írta. Művében elsősorban Teleki politikus és diplomata oldalát mutatta be.⁸ Az Apafi kor zenitjének idején mutatja be az udvart Fehér János forráskiadása. Ebben az 1670-s évekbeli Teleki udvartartásra és a postai szolgálatra is számos információt kapunk.⁹ Fehér János forráskiadása rengeteg adatot tartalmaz, többek között Teleki Anna és a fejedelem unokaöccse Apafi István között kötött házasságra vonatkozólag is, de ennek az adathalmaznak a feldolgozásával még adós a történetírás. Teleki Mihály levelezését Gergely Sámuel adta ki, habár az összes tervezett kötetet nem sikerült mind megjelentetnie¹⁰ Ennek ellenére a karrier elejéről egészen az életének utolsó évtizedéig pontos forrásokkal rendelkezünk. Fontos megemlítenem azt, amit előszavában Gergely Sámuel is megtesz, miszerint ő szelektálta a leveleket,¹¹ így a kiadást fenntartásokkal kell kezelni, és számítani lehet újabb források felbukkanására. Szintén Teleki Mihállal foglalkozik Gáti Magdolna doktori dolgozata, aki a még kiadatlan Teleki levelezésben előforduló titkosítást vizsgálta meg.¹²

Az erdélyi udvari társadalomról az udvari társadalom rétegződéséről Jeney – Tóth Annamária írt felbecsülhetetlen értékű munkákat, elsősorban a preabenda listák alapján, a fejedelem udvarának méretéről tudunk képet kapni. Báthory Gábor,¹³ Bethlen Gábor¹⁴ és I. Rákóczi György idejéből.¹⁵ Az udvar magasabb szintjeinek az összetételével foglalkozott Horn Ildikó, aki elsősorban a fejedelmi tanács összetételét vizsgálta vallási és társadalmi szempontokból.¹⁶ Trócsányi Zsolt egyik főműve az *Erdély központi kormányzata*, elsősorban a fejedelmi adminisztrációval foglalkozik, de a központi adminisztráció bemutatásával az udvarról és annak összetételéről is képet kapunk. Trócsányi habár nem célja a társadalmi

⁸ Trócsányi Zsolt: *Teleki Mihály*. Akadémiai kiadó, Budapest. 1973.

⁹ Fehér János: *Teleki Mihály udvartartási naplója*. Entz Géza Művelődéstörténeti Alapítvány, Kolozsvár, 2008.

¹⁰ Gergely Sámuel: *Teleki Mihály Levelezése I – VIII (1656 – 1677)*. Athenaeum Kiadó, Budapest. 1905 – 1923. o.

¹¹ Teleki levelezés I.: V – VI. o.

¹² Gáti Magdolna: „Sokann hazudnakis, es a mibe vétke nintsis rá foghják...” *Teleki Mihály kommunikációs eljárásai az 1680-as évek Erdélyében*. Doktori dolgozat, Debrecen, 2013.

¹³ Jeney-Tóth Annamária: *A nemesi ifjak szerepe az udvartartásban Báthory Gábor korában*. In: Dáné Veronka, Oborni Teréz, Sipos Gábor (szerk.): „Éltünk mi sokáig két hazában...” *Tanulmányok a 90 éves Kovács András tiszteletére*. Debrecen University Press, 2012. 77 – 90. o.

¹⁴ Uő.: *Az udvari elit Bethlen Gábor udvarában*. In.: Dáné Veronka, Horn Ildikó, Lupescu Makó Mária, Oborni Teréz, Rüszt-Fogarasi Enikő, Sipos Gábor (szerk.): *Erdély Bethlene, Bethlen Erdélye*. Erdély Múzeum Egyesület, Kolozsvár, 2013. 202 – 213. o.

¹⁵ Uő.: *Adalékok az udvari familiárisi karrierhez I. Rákóczy György udvarában, különös tekintettel az 1630 – 1638 közötti évekre*. In: *Műveltség és társadalmi szerepek: arisztokraták Magyarországon és Európában* Bányai Attila – Orosz István – Papp Klára – Vinkler Róbert. Debrecen University Press, Debrecen, 2014. 319 -332. o.

¹⁶ Horn Ildikó: „Az én creaturáim vagytok édes híveim” *Az erdélyi elit változásai Bethlen Gábor korában*. In.: Dáné Veronka, Horn Ildikó, Lupescu Makó Mária, Oborni Teréz, Rüszt-Fogarasi Enikő, Sipos Gábor (szerk.): *Erdély Bethlene, Bethlen Erdélye*. Erdély Múzeum Egyesület, Kolozsvár, 2013. 189 – 201.o.

rétegződés és az udvar működésnek a bemutatása mégis erre vonatkozó információkat is feltár.¹⁷

A kora újkori udvarokról az egyik legjobb modellt Norbert Elias német szociológus készítette el. Műve *Az udvari társadalom* XIV. Lajos udvarát veszi alapul, mint a kora újkori udvarok egyik mintáját. Habár a magyar történetírásban vita van arról, hogy az erdélyi államban kiépült-e az abszolutisztikus berendezkedés, Erdősi Péter tanulmánya bizonyítja a Nobert Elias által bevezetett modell használható az erdélyi udvari társadalomra is.¹⁸

Magával a magyar nemesség és polgárság kora újkori házassági szokásaival kevesen foglalkoztak eddig. Két oldalról közelítették meg az első a politikai és valláspolitikai szempontok vizsgálata itt ki kell emelnünk Balogh Judit és Horn Ildikó cikkét. A két szerző a homoródszentpáli Kornis család házassági politikáját mutatja be több generáción keresztül.¹⁹

A göncruszkai Kornis család történetét a házasság politikájával együtt egy doktori dolgozatban dolgozta fel T. Orgona Angelika.²⁰ Ugyancsak a politikai társadalmi kapcsolatokkal foglalkozik a beszercei meghívókat tartalmazó forráskiadvány.²¹ Szintén megemlíthető a házasság politikát elemző tanulmányok között Nyári Krisztina házasságát taglaló tanulmány, amiben az özvegyek helyzetével is foglalkozik Horvát Ágnes, egy külön a nőknek szentelt tanulmány kötetben.²² Inkább politika és társadalomtörténeti megközelítéseket tartalmaz Koltai András Batthány I. Ádám udvaráról szóló műve.²³

Más típusú megközelítést követ Radvánszky Béla családtörténetében. A hangsúly az anyagi kultúra mellett a szokásokra is kiterjed.²⁴ A házassági szokásokkal Apor Péter is foglalkozik forrásként nélkülözhetetlen memoárjában, az ő célja elsősorban a saját korának bírálata és a régi Erdély bemutatása volt.²⁵ A régi erdélyi és nemesi szokásokat mutatja be Wesselényi István naplója,²⁶ és Bethlen Miklós Önéletírása is.²⁷ Ezek a művek jórészt

¹⁷ Trócsányi Zsolt: *Erdély Központi Kormányzata*. Akadémiai Könyvkiadó, Budapest, 1983.

¹⁸ Erdősi Péter: *Az erdélyi társadalom modellje: kísérlet Norbert Elias fogalmainak alkalmazásaira*. In: Dáné Veronka, Oborni Teréz, Sipos Gábor. (szerk): „Éltünk mi sokáig két hazában...” *Tanulmányok a 90 éves Kovács András tiszteletére*. Debrecen University Press, 2012. 67 – 77. o.

¹⁹ Balogh Judit – Horn Ildikó: *A hatalomépítés útjai: a homoródszentpáli Kornis család története*. Századok 142. évfolyam (2008), 4. szám. 841 – 895.o.

²⁰ T. Orgona Angelika: *A Göncruszkai Kornisok. Két generáció túlélési stratégiái az erdélyi elitben (1546k – 1648)*. Doktori disszertáció, ELTE BTK, Budapest, 2007.

²¹ Horn Ildikó, Kreutzer Andrea, Szabó András Péter: *Politika és házasság. Mennyegzőre hívogató levelek a 16. századi Erdélyből*. ELTE BTK. Budapest. 2015

²² Horvát Ágnes: *Főnemesi özvegyasszonyok a 16 - 17. századi Magyarországon (Elmélet és gyakorlat)*. Fábri Anna – Várkonyi Gábor: *A nők világa*. Argumentum, 2007. 247 – 269. o.

²³ Koltai András: *Batthány Ádám. Egy magyar főúr udvara a XVII. század közepén*. Győri Egyházmegyei Levéltár, Győr, 2012.

²⁴ Radvánszky Béla: *Magyar családélet a XVI – XVII. században I – III*. MTA, Budapest, 1896.

²⁵ Apor Péter: *Metamorphosis Transylvaniae*. In: *Monumenta Historica Hungariae Scriptores XI. altorjai báró Apor Péter munkái*. Közli Kazinczy Gábor, Pest, 1863.

²⁶ Wesselényi István: *Sanyarú világ. Napló 1703 – 1708. I – II*. Közzéteszi Magyar András, Kriterion kiadó, Bukarest, 1983 – 1985.

művelődés és mentalitás történeti szempontokból még nincsenek megfelelően kielemezve. Nyelvtörténeti értekezést írt és tér ki ebben művelődéstörténeti részletekre Szabó András Péter.²⁸

A művelődéstörténet és a mentalitástörténet és a tudományos illetve népszerűsítő történetírás határán helyezkedik el Péter Katalin műve a *Házasság a régi Magyarországon*.²⁹ Az ő életművében több olyan tanulmány is található, ami többé-kevésbé a házasság témáját dolgozza fel.³⁰

A nemzetközi szakirodalomban az itteni házassági szokásokkal elsősorban demográfiai szempontok alapján foglalkoztak, a Hajnal – vonal alapján azt kell gondolnunk, hogy itt jóval korábban kötöttek házasságot.³¹ Ezzel a kijelentéssel a nemesség esetében mindenképpen vitatkozhatunk. Elég csak arra figyelni, hogy a paraszti szokásokkal ellentétben ahol tavaszi házasságkötés az általános, a nemesi lakodalmak időpontja a nagyböjti időszak kivételével szinte az egész évet lefedi.³²

A szóba jöhető levéltári források nagyon hiányosak, a számba vehető levelezés nagyon gyorsan pusztult el, nem őrizték elég gondosan. A megmaradt és szóba jöhető levéltárak közül a pekrovinai Pekry és a kőröstarcsai Weér család levéltára is megsérült Budapest ostroma majd pedig az 1956-os forradalom és szabadságharc során.

3. A vizsgálat szempontjai

Dolgozatomban Teleki Mihály első Pekry Zsófiával kötött házasságát szeretném megvizsgálni több szempontból is. A vizsgálatban szerepet kap Torma Borbála is aki Teleki Mihály jegyese volt, azonban sok mindent nem tudunk meg róla, sem családja nem játszott akkora szerepet, mint a Pekryek vagy a második feleség Weér család tagjai.

Az első szempontrendszer tágabb körbe helyezné a házasságot, a kortársak házassági szokásait vizsgálná azt a kört, honnan választottak párt a korvezető családjai, illetve a rokonok házassághoz való hozzáállását vizsgálná. A második a két család vagyoni helyzete lenne, alapján hasonlítaná össze a két oldalt. A harmadik fő szempont csoport a kapcsolatok és a rokoni szálak bővülését tárná fel, abból a szempontból mennyire szolgálta ez a házasság Teleki Mihály felemelkedését.

²⁷ Bethlen Miklós: *Önéletírás* <http://mek.oszk.hu/06100/06152/html/bethlen0020001.html> (Hozzáférés dátuma: 2017-04-20)

²⁸ Szabó András Péter: *Menyegzőtől mennyezőig. Századok*. 144. évfolyam (2010). 5. szám. 1027 – 1084. o.

²⁹ Péter Katalin: *Házasság a régi Magyarországon*. L'Harmattan, Budapest, 2008

³⁰ Péter Katalin publikációs jegyzéke: <https://vm.mtmt.hu/search/slist.php?lang=0&AuthorID=10008792> (Hozzáférés dátuma: 2017-04-20)

³¹ Diederiks – Lindbald – Noordam – Quispel – de Vries – Vries: *Nyugat – európai gazdaság és társadalomtörténet*. Osiris kiadó, Budapest, 1995. 46 – 51. o.

³² Szabó András Péter: *Menyegzőtől mennyezőig. Századok*. 144. évfolyam (2010). 5. szám. 1046 – 1047. o.

A források elsősorban a levelezés vizsgálata lehetőséget teremt arra, hogy megvizsgáljuk az adott személyek házasságokhoz való viszonyulását, a korabeli társadalmi viszonyrendszerek működését. Szeretném feltárni azokat a mechanizmusokat, amik mozgatták a párválasztásban Teleki Mihályt, legyenek azok gazdaságiak, társadalmiak vagy esetlegesen érzelmiak.

4. A két fél

4.1 A borosjenei/széki Teleki Család

A Teleki család a nagypolitika színterére Teleki Mihállyal lépett ki. A család eredetét Trócsányi Zsolt pár oldalban fejtette ki, szerinte a család köznemesi származású és apja idején kezdődött meg a család felemelkedése, azonban elsősorban az számára is csupán alacsonyabb rangú familiáris szolgálatot jelentette.³³ Karrierjének csúcsát a váradi vár egyik hadnagysága jelentette.³⁴ Manapság már jobban ismerjük a főúri udvarok szerkezetét Batthyány Ádám udvara és Rákóczi László napójának ismeretében a hadnagyság az egyik legmagasabb szolgálatot jelentette a főkapitány kíséretében.³⁵ ³⁶ A katonai vezetés mellett testőri és közigazgatási illetve reprezentációs feladatokat is el kellett látnia, a hadnagy rangja és fizetése is magas volt. Ki kell emelnünk a család Rákóczi – párti hagyományait, ami anyja politikai témájú leveleiben is szerepet kap.³⁷

Habár a Teleki család birtokai Borosjenő 1658-as és Nagyvárad 1660-as eleste után valóban elvesztek. Ezek a birtokok azonban nem lehettek annyira jelentéktelenek, hiszen ezek között található többek között Békés mezővárosa is.³⁸ A családi levéltár adatai szerint a fel emelkedés már a 17. század legelején elkezdődött és szorosan összekapcsolódott a Rákócziakkal, a család egyes tagjai felső-magyarországi birtokokon töltötték be hivatalokat vagy éppen a Rákóczi-uradalmi központban Sárospatakon voltak jegyzők.³⁹

A kisebb birtokadományok mellett az is fontos lehetett, hogy II. Rákóczi György váradi kapitánnyá történő kinevezésével körülötte is egy kisebb udvar alakult ki. Ebbe az udvarba került bele Teleki Mihály is mint inas, ahogy erről a források is megemlékeznek.⁴⁰ Az uralkodóval való bensőséges kapcsolatát Szalárdi⁴¹ és Bethlen János⁴² is megemlíti, hogy

³³ Trócsányi Zsolt: *Teleki Mihály*. Akadémiai kiadó, Budapest, 1973. 16. o.

³⁴ Uo.: 15. o.

³⁵ Koltai András: *Batthyány Ádám*. 262. o.

³⁶ Horn Ildikó: *Rákóczi László naplója*. Magvető könyvkiadó, Budapest, 1990. 85 – 86. o.

³⁷ Teleki levelezés I.: *Teleki Jánosné Bornemissza Anna Teleki Mihálynak 1657. december. 11* 91 – 93. o.

³⁸ Iványi Béla: *A római szent birodalmi gróf Teleki család gyömöri levéltára*. Szeged, 1931. 632. számú regeszta

³⁹ Uo.: 687-es számú regeszta

⁴⁰ Uo.: 717-es számú regeszta

⁴¹ Szalárdi János: *Síralmas Krónikája*. Magyar Helikon, Budapest. 1980. 501. o.

a fejedelem közvetlen bizalmasa volt. Szintén fontos kiemelni, hogy fejedelmi postamesteri kinevezése ellenére sokan, mint a fejedelem egyik bejárójának címezték a levelet.⁴³

Teleki rendelkezésére birtokállománya tehát jelentős volt több falut is magába foglalt. Tekintve azt is, hogy az Erdélyi Fejedelemségben nem lehetett a Magyarországihoz hasonló hatalmas birtoktesteket kialakítani, jóval magasabb ranglétrán állt, mint a bocskoros nemesek. Természetesen a pár falu, ami a hódoltságához közel feküdt nem tette Telekit országos politikai tényezővé, de az udvarban való tartózkodását megkönnyítette.

A birtokigazgatásban nagy segítségre volt anyja aki erőteljesen képviselte fia érdekeit. Ki jelenthetjük Teleki birtokállománya nem érte el az elitet, de a falvak és jobbágyporták száma elérte a középbirtokosi szintet mindenképpen. Ez lehetőséget adott arra, hogy arisztokrata udvarokban fő pozíciókat lásson el, vagy pedig az uralkodói környezetben tölthessen be szolgálatot és nem egyedülként Erdély történetében hatalmas karriert fusson be és alapíthasson politikai dinasztiát.

4.2 A pekrovinai Pekry család

A Pekry család önmagát a honfoglaló Tétény-nemzetségből származtatta. A család ősei a mai Horvátország területéről származtak, és Szlavóniában töltöttek be fontos tisztségeket, időnként pedig még a királyi udvarba is sikeresen bejutottak. A 15. század végén pedig a Magyar királyság ranglétráján is lépéseket tettek az arisztokratává válás felé, csak úgy, mint a Zrínyi vagy éppen a Batthyány család. A család felemelkedése Mohácsot követően is folytatódott egészen 1540-es évekig, amikor valamilyen oknál fogva meggyengült bennük I. Ferdinánd bizalma, és több fontos birtokpért is elveszítettek.⁴⁴ Ezt követően a család János Zsigmond pártjára állt, és a Partiumban illetve Erdélyben szereztek birtokokat, azonban a család nem tudott bekerülni az erdélyi arisztokraták köré, habár az átálló Pekry Ferenc udvarhelyszéki főkapitány lesz.⁴⁵ Utódai annak ellenére, hogy főemberek nem töltenek be jelentős szerepet politikai életben, habár többször is felbuknak az udvarban.⁴⁶ Pekry Zsófia apját Pekry Ferencet Szalárdi is megemlíti krónikájában, ahol kutyfalvi előnévvel szerepel

⁴² Bethlen János: *Erdély története 1629 – 1673*. Balassi kiadó, Budapest, 1993. 39. o.

⁴³ Teleki levelezés I. *Diószegi Kristóf Teleki Mihálynak 1657. augusztus. 13.* 58 – 59. o.

⁴⁴ Pálosfalvi Tamás: *The noble elite in the county of Körös 1400 – 1526*. MTA BTK TI, Budapest, 2014. 232 – 242. o.

⁴⁵ Nagy Iván: *Magyarország családjai címerekkel és nemzék táblákkal 9. kötet* Ráth Mór, Pest, 1862. 199 – 202.o.

⁴⁶ Jeney-Tóth Annamária: *A nemesi ifjak szerepe az udvartartásban Báthory Gábor korában*. In: Dáné Veronka, Oborni Teréz, Sipos Gábor (szerk.): „Éltünk mi sokáig két hazában...” *Tanulmányok a 90 éves Kovács András tiszteletére*. Debrecen University Press, 2012. 93. o.

főemberként.ú, de külön nincs kiemelve csupán, úgy mint az akinek a lányát elvette Teleki Mihály.⁴⁷

A család birtokairól nem tudunk sokat, a hozományról kapcsolatos levelezések szerint a hozományul kapott birtokok a Partiumban és Erdély nyugati részén is egyaránt feküdtek. A Nagy Iván által készített családfában Pekry Zsófia, mint Pekry Lőrincz későbbi kuruc generális testvére jelenik meg.⁴⁸

5. Teleki Mihály házassága

5.1 Indokok egy házasságra

Jane Austin klasszikusában a *Büszkeség és balítéletben*⁴⁹ és Mikszáth Kálmán dzsentrí világról szóló műveiben *Szent Péter esernyője*⁵⁰ a házasság, mint a fiatal urak elsősorú foglaltságai ként szerepelnek, mint a vagyon és tekintélyszerzés fő eszközei. A kezdősorként bevezetett Tauffenbach pontok is erre utalnak. De figyelembe kell venni más véleményeket is, hiszen Teleki Jánosné Bornemissza Anna és Bónis Ferenc is a szerelmi házasság szépségeiről ír. Előbbi fia boldogsága érdekében, itt szerepel először az a terv, hogy Pekry Zsófiát venné el Teleki Mihály „de azt főember fiának szánják”, mint egy biztatva arra, hogy inkább „szerelemből” házasodjon ne érdekből.⁵¹ Bónis Ferenc Teleki jó barátja pedig stílusbravúrral oldja meg levelében a házasság kérdését, mutatva, hogy a Tauffenbach által megjelölt pontok közül a szépséget nem csak az egészségesre lehet érteni, hanem az esztétikai szépségre is.⁵²

A levelek datálása folytán tudjuk Teleki már 1656-ben tervezet megnősülni, hiszen az ekkor már 20-as éveiben járó Bónisnál egy kevéssel fiatalabb lehet, akiről tudjuk mikor született és Batthyányi Ádám és a Rákócziak udvarát is megjárta, szintén tervezte a nősülést.⁵³ Leveleiben végig öcsémnek társaként szólítja meg Telekit, talán ez Teleki életkorára is utalhat, hiszen Bónis születési dátumát ismerjük, társadalmilag különbséget pedig nem az öcsém-bátyám szókapcsolattal jelezték.

Azonban terveit keresztülhúzta II. Rákóczi György lengyelországi hadjárata ahova neki is mennie kellett, és itt az uralkodó mellett fontos szerepet tölthetett be, egyik anyjától

⁴⁷ Szalárdi János: *Siralmas Krónikája*. Magyar Helikon, Budapest, 1980. 480. o.

⁴⁸ Nagy Iván: *Magyarország családjai címerekkel és nemzék táblákkal 9. kötet* Ráth Mór, Pest, 1862. 201. o.

⁴⁹ Austen, Jane: *Büszkeség és balítélet 1. Könyv, 1. fejezet*.

http://mek.oszk.hu/00300/00317/html/pp1_1.htm Hozzáférés dátuma: 2017.04.21

⁵⁰ Mikszáth Kálmán: *Szent Péter esernyője: Harmadik rész 9. fejezet Az esernyő kibukkan*
<http://mek.oszk.hu/00900/00954/00954.htm#9> Hozzáférés dátuma: 2017.04.21.

⁵¹ Teleki levelezés I.: *Teleki Jánosné Bornemissza Anna Teleki Mihálynak 1657. augusztus. 12.* 55. o.

⁵² Uo.: *Bónis Ferenc Teleki Mihálynak 1656. december. 2.* 20 – 22. o.

⁵³ Koltai Lajos: *Batthyány Ádám*. 306. o.

kapott levél hátoldalára a svéd királyi követség fogadásával kapcsolatos feljegyzéseket tett.⁵⁴ Más kérdés, hogy amint hazatért és hűgát ha nehezen is, de sikeresen eljegyezte Wass László.⁵⁵

Hűga házasságával kapcsolatban érdemes megjegyeznünk, hogy az ő férjhez adásában jelentős szerepet játszódtak az édesanyja Bornemissza Anna unokahűgái Bornemissza Kata és Zsuzsanna.⁵⁶ Utóbbi levelében találjuk a nyomát annak, hogy a házasságban az atyafiak tanácskozás nyomán kerül sor a házasság megszervezésére. A házasság nyomán a Telekiek rokoni kapcsolatba kerültek az Ébeni családdal, akik a Rákóczi párt egyik fő támogatói közé tartoztak.⁵⁷

5.2 Az első jegyesség

Teleki Mihály 1657-ben ismét immár jóval hangsúlyosabban a fejébe vette fejébe a nősülést, ekkorából származik anyja levele pontosabban augusztus 12.-én kelt. Amiben a szerelmi házasságot helyezi előtérbe ekkor írja. Ugyan ebben, levélben a menyasszony szerzésben segítők véleményét tolmácsolja: „ *miszerint Erdélyben nem tudnak birtokos leányról* ”. A rokoni szálak fontosságát mutatja a levél többi része miszerint Pekry Ferenc leányának a kezét tervezik megkérni, és ebbe az anyja is belemenne. De figyelmezteti fiát, hogy a rokonok támogatása nélkül nem sokra megy, és az hamar mellé megy.⁵⁸ Ekkora már Bónis Ferenc is tudomást szerez házasodási hajlandóságáról és ő is támogatja mindezt, ugyanebben a hónapban.⁵⁹

Teleki önbizalma nem lehetett túl nagy, bizonyossága a házasságban főképpen nem, úgy tűnik a Pekryk sem akarták szívesen oda adni a lányt.⁶⁰ A bekövetkező belpolitikai fordulatok és a török veszély tatár betörések úgy tűnik egy időre elvonták mindneki figyelmét a házasságról. Viszont meglepően egy újabb név kerül elő Bethlen Mihályné Bornemissza Kata Teleki Mihály Boriczájáról számolt be, miszerint nem adja a lányt „*senkinek*”- azaz nem engedi el az udvarából, még Apafi Mihályné kedvéért sem, amíg Teleki meg nem tartja a lakodalmat.⁶¹ Úgy tűnik a partiumi rokonság nem nézte jó szemmel a jegyességet Torma Borbálával, hiszen Bornemissza Kata (úgy tűnik ő felügyelte a menyasszony nevelését)

⁵⁴ Teleki levelezés I. *Teleki Jánosné Bornemissza Anna Teleki Mihálynak 1657. március. 14.* 50 – 51. o.

⁵⁵ Uo.: *Bornemissza Zsuzsanna Teleki Mihálynak 1658. február. 11.* 128 – 129. o.

⁵⁶ Trócsányi Zsolt: *Teleki Mihály.* Akadémiai kiadó, Budapest, 1973. 16. o.

⁵⁷ Teleki levelezése I.: *Bethlen Mihályné Bornemissza Kata Teleki Mihálynak 1656. július 19.* 3 – 4. o.

⁵⁸ Uo.: *Teleki Jánosné Bornemissza Anna Teleki Mihálynak, 1656. augusztus. 12.* 55 – 56. o.

⁵⁹ Uo.: *Bónis Ferenc Teleki Mihálynak, 1657. augusztus. 19.* 62. o.

⁶⁰ Uo.: *Teleki Jánosné Teleki Mihálynak, 1657. augusztus. 26.* 65.o.

⁶¹ Uo.: *Bornemissza Kata Teleki Mihálynak 1657. szeptember. 30.* 75 – 76. o.

levelében arra figyelmezteti Telekit, hogy ne térjen el házassági szándékától, még ha odakint értesd Partiumból erre is próbálnák rábeszélteni.⁶²

A következő Bornemissza Kata levélben ki is derült ki volt a fő ellenzője a házasságnak. Teleki Mihály anyja, aki korábban Pekry Ferenc lányának megkérését támogatta. Véleményét a gazdagabb rokonoknak is megírta, ennek ellenére a Bornemissza unokatestvérek már elkezdték a mennyasszony birtokainak is a felmérését.⁶³ Nem tudhatjuk miért ellenezte a házasságot Teleki Jánosné Bornemissza Anna, talán féltette a fiát az előkelő rokonság bábáskodásától vagy pedig a mennyasszony családjá nem volt elég gazdag. Habár a Torma család is nevesebbnek számított, mint a Telekiek, rokoni szálaik a belső – erdélyi nemességhez kötötték őket a Petki, Tholdalagi, Harinnai Farkas, Boér családokkal álltak rokonságban, ez mindenképpen ez erdélyi második vonalat jelenti, még a Haller rokonság ellenére is.⁶⁴ Kétségtelen a Torma Borbálával kötött házasság nem ágyazta volna annyira be a Rákóczi – párti körökbe Teleki Mihályt. Ráadásul úgy tűnik Wass László és Teleki húga közötti lakodalmat is folyamatosan halogatták elsősorban a rokonok különböző anyagi hiányokra panaszkodva, és kiemelve a bonyolult belpolitikai viszonyokat. Míg Teleki nem mozdulhatott el II. Rákóczi György mellől, hiszen a szakadó és pártoskodó politikai helyzetben szüksége volt szolgálatra a lemondatott fejedelemnek.⁶⁵ A nőszülni és családot alapítani akaró Telekit rokonai tartják vissza attól, hogy elhagyja az udvart, a család támogatása mellett fontos szempont az is, hogy Borbála vagy Bora apja halott lehet s így birtokainak egy része, bizonyos Szentiván Teleki jövendőbeliére szállhat a fejedelem jó akaratából, és így Bornemissza Kata válna gyámjává.⁶⁶

A következő pár hónapban az évődő leveleké a főszerep, a belpolitikai változások lekötötték Teleki figyelmét és idejét, nagynénje tudósít Boricza állapotáról, néha kis finom információkat is megoszt jelezve a jegyesség erejét, illetve birtok ügyeket osztanak meg egymással, elsősorban a gyermek apja Torma Pál sorsát illetően.⁶⁷ A szerelmet egy finom mozzanattal jelzik egyik levél utóiratában, már – már a modern szerelem felfogás szellemében: „*P. S. Boricza asszony jó egészségben vagyon az Kegyelmed szolgálatjára; kérdém, hogy mit izezen s be fogá a száját, nagyot kiálta.*”⁶⁸ Időközben pedig sikerült a Wass Lászlóval kötendő házasságot is nyélbe ütni.⁶⁹ A következő lépés Teleki Mihály lakodalma lett volna, de több tényező is közbe szőtt, az első nem más, mint Teleki Mihály anyja. Az

⁶² Uo.: *Bornemissza Kata Teleki Mihálynak 1657. október. 8.* 78 – 79. o.

⁶³ Uo.: *Bornemissza Kata Teleki Mihálynak 1657. október. 15.* 79 – 81. o.

⁶⁴ Nagy Iván: *Magyarország családjai címerekkel 11. kötet.* Ráth Mór, pest, 1865. 253 – 255. o.

⁶⁵ Teleki levelezés I.: *Bornemissza Zsuzsanna Teleki Mihálynak 1657. október. 21.* 71 – 82. o.

⁶⁶ Uo.: *Bornemissza Kata Teleki Mihálynak 1657. november. 25.* 85 – 86. o.

⁶⁷ Uo.: *Bornemissza Kata Teleki Mihálynak 1657. december. 2.* 90 – 94. o.

⁶⁸ Uo.: *Bornemissza Kata Teleki Mihálynak 1658. január. 3.* 109 – 110. o.

⁶⁹ Uo.: *Bornemissza Zsuzsanna Teleki Mihálynak. 1658. február. 11.* 128 – 129. o.

anyja és a fiú kapcsolata egyre jobban elhidegült, konfliktusossá vált.⁷⁰ A másik a török veszély növekedése, ami miatt Telekit követségbe küldte az újra választott II. Rákóczi György. Ezzel kapcsolatban is kap tanácsokat a rokonaitól, akik a töröktől is folyamatosan tartanak.⁷¹

A politika és a háborúk után következtek a járványok is az 1658-as év szintén rengeteg háborúskodással járt, az ezt követően kitört himlő járványnak több áldozata volt talán, mint a háborúnak. Többen megfertőződtek a Bornemissza nővérek közül is, azonban ők túléltek.⁷² Ezzel szemben Teleki Mihály jegyest a járvány elvitte 1658. áprilisnak végén, május elején, május 5. én már a temetésről intézkednek, és a koporsót igyekeznek arany csillagokkal díszíteni.⁷³

Úgy tűnik Telekit megviselte a temetés és a gyász és ennek hangot is adott leveleiben, egy távolmaradó rokon levelében igyekszik mentegetőzni.⁷⁴ Szintén Teleki leveleinek hangnemére panaszkodik, Teleki Jánosné miután fia levélben tudatja mátkája halálát, a levélben hangot ad annak az elégedetlenségnek is mi szerint azzal vádolják, hogy ő ellenezte volna végig a házasságot.⁷⁵

A temetést követően Teleki más feladatokat kapott, nem sokáig kesereghetett jegyese elvesztésén. A törökök könnyedén elfoglalják Borosjenőt és Barcsay Ákost választatják meg fejedelemmé. A kialakuló politikai válságban az elvesző családi birtokok szorításában nem igazán gondolhatott a nősülésre, ráadásul sokan őt is tegyük hozzá jogosan felelősnek tartották II. Rákóczi György visszatérésért és az ország romlásáért.⁷⁶

Torma Borbálától örökölt birtokait pedig többen is szerették volna maguknak tudni, így azok birtokpereket indítottak ellene.⁷⁷ Ez nem újdonság a bonyolult erdélyi családi viszonyok a rengeteg újranősülés unokatestvér és fivér miatt a szálak nagyon összekuszálódtak. Ugyanakkor az, hogy Teleki Mihály bár nem vette el Torma Borbálát mégis örökölt javaiból jelzi, hogy a törvény előtt a jegyesség már a házassággal volt egyenlő.

5.3 Az első házassági tapogatózások

A házasság kérdése a politikai fordulatok között habár háttérbe szorult, napirenden maradt. Utal erre Dalmady István levele is, amiben kiemelve tréfának írja, de kár lenne, hogy

⁷⁰ Uo.: *Teleki Jánosné Bornemissza Anna Teleki Mihálynak. 1658. február. 12.* 129 – 130. o.

⁷¹ Uo.: *Bornemissza Kata Teleki Mihálynak 1658. február. 14.* 132 – 134. o.

⁷² Uo.: *Bornemissza Kata Teleki Mihálynak 1658. április. 9.* 168 – 169. o.

⁷³ Uo.: *Palásti György Teleki Mihálynak 1658. május. 5.* 181 – 182. o.

⁷⁴ Uo.: *Bornemissza Zsuzsanna Teleki Mihálynak 1658. május. 11.* 185 – 186. o.

⁷⁵ Uo.: *Teleki Jánosné Bornemissza Anna Teleki Mihálynak 1658. május. 15.* 188 – 189. o.

⁷⁶ Uo.: *Teleki Jánosné Bornemissza Anna Teleki Mihálynak 1659. január. 15.* 319 – 320. o.

⁷⁷ Uo.: *Bornemissza Kata Teleki Mihálynak 1658. június. 1.* 201 – 202. o.

a magva szakadt Teleki vér helyébe ami igaz magyar, német vagy török kerüljön.⁷⁸ Dalmady István a magyarországi Rákóczi – birtokok egyik fő kezelője, és Lórántffy Zsuzsanna egyik bizalmasa volt, úgy tűnik az özvegy fejedelemszony és fia udvara között Teleki és közöttük cserélődtek a legfontosabb hírek. Arra is van példa, hogy ezeket a híreket elemezték, már – már helyzetlemezéseket készítettek egymásnak.⁷⁹ Kijelenthetjük, hogy Dalmady és Teleki között a hivatalosnál szorosabb kapcsolat alakult ki.

A lenyugodó kedélyek között, amiből ha Teleki birtokveszteségekkel de tekintélye emelkedett, ráadásul az Erdélyi Fejedelemség arisztokráciáját megtizedelte a tatár és a himlő. 1659. március. 9. én kelt levelükben a lánykérési szándék tolmácsolásra felkért Vér Zsigmond és Vér György tréfás levelükben tudósítják Telekit, hogy: *„Kegyelmednek reánk bizottatott dolgairól beszélgettünk mind nénénkasszonnyal s mind pedig az hugunkkal, de mi semmi ó dolgot végbe nem vihetünk, mert ez az mi hugunk iszonyú finnyás, azt mondja, hogy ő olyan üszögös szempéter forma emberhez nem megyen, mint Kegyelmed. Mindazáltal addig hányókvetők hetvenhét féle mesterségünket, felelénk felőled, hogyha rút vagy is, de emberséges vagy, szolgálatra való legény vagy s minékünk az atyafiaknak tetszel. Azért, édes kedves Öcsém uram, mindaddig fáradoztunk az Kegyelmed dolgaiban, noha nehezen, de annyira vivők bátyám urammal az hugunkat, hogy Kegyelmed már bátorságosan ide jühet látni jó reménység alatt.”*⁸⁰ Ez lényegében azt jelentette, hogy előzetesen megbeszélték a leánykérés és a házasság részleteit, csupán csak a hivatalos megkérés volt hátra

A vidám hangvételű levél alapján úgy tűnhet könnyedén megnyerték a leány kezét. A kérők a másnap elküldött leveleikben már viszont csűrés csavarásról és halasztgatásról számolnak be: *„Én, édes Öcsém uram, az Kegyelmed énreám bizottatott dologban fogadásom szerint, tehetségem szerint, az mennyibentudtam, örömet testtel, lélekkel és nyelvemmel valóban csakforgottam (noha mintegy s nehezen vihettem az dolgot ennyireis, mert imide-amoda akarták halogatni),”*⁸¹ Szintén egy másik levél csupán csak bizakodásra ad okot nem tekinti ténynek a sikeres leánykérést, hanem csak a tárgyalások elindításának: *„én szívesen forgottam az Kegyelmed reám bízott dolgának végben vitelében, csak Isten Kegyelmedet hozza (de igen szépen megmosdjál, Öcsém!), úgy gondolom, hogy megfoghatjuk az madarat, csak Vér Ferencz uram eljövételiben akadály ne legyen.”*⁸² A leánykérés és a házasság útjába más tényezők is álltak, az 1659-es év sem ígérkezett sokkal egyszerűbbnek az Erdélyi Fejedelemség és a Partium számára.

⁷⁸ Uo.: Dalmady István Teleki Mihálynak 1659. január. 13. 318 – 319. o.

⁷⁹ Uo.: Dalmady István Teleki Mihálynak 1659. január. 16. 320 – 321. o.

⁸⁰ Uo.: Ver Szigmond és Ver György Teleki Mihálynak 1659. március. 9. 356. o.

⁸¹ Uo.: Ver Szigmond Teleki Mihálynak 1659. március. 10. 357. o.

⁸² Uo.: Ver Szigmond Teleki Mihálynak 1659. március. 10. 358. o.

5.4. Pro és Kontra érvek

A levelezésben az első vélemény, ami a házassággal kapcsolatos Bornemissza Katától származik. Ő támogatja a házasságot, fontos kiemelni azt, hogy a lány hozományát is megemlíti, miszerint Erdélyben „köztük” lakhat a jövőbeli. Illetve értesíti Teleki Mihályt, hogy Torma Borbála öröksége ügyében továbbra is folyik a pereskedés.⁸³

Annál rosszabb híreket erősített meg Telekiben Dalmady István levele: *„Arról való ítéletemet már azelőttmegírtam vala, meglelt dolognak tartván azt, noha Kegyelmed előttem bizonytalannak, halaszthatónak tartotta vala, de láttam én azt, úgy jár Kegyelmed. Az inclusábúl megláthatja tetszésemet. Nem csudálom, hogy urunk fél kedvvel van Kegyelmedhez, mert talán híre nélkül mátkásodott meg, kinek nem kellett volna lenni, belső szolga lévén Kegyelmed. Én egy szegény legény vagyok, de csak az legkisebbik szolgálmtúl is megkívánom azt, hogy becsületemet megadja. Elhittem, kedvetlenségének nem egyéb az oka. Egyébaránt javallom az házasságot, de az módot nem.”* A levél végéhez Kövér Gábor Szamosújvár kapitánya később Nádasdy Tamás vezető familiárisa is csatolja a véleményét: *„Éntőlem talán meglőtt dolog után kérd Kegyelmed tanácsot, mert mástúl is hallottam, hogy akarná elvenni leányt. Szegény Pekri Ferencznek jó hírét familiáját hallottam, magát is esmertem, értékét nem tudom, ha vagyon olyan. Az leány Kegyelmedet szereti, Kegyelmed is kedvelli, javallom az házasságot, csak vigyázzon az alkalmatosságra, mert másutt azt nem tudom, hol tanálja fel. A gratiát igen szűkön osztják a fejedelmek, még az Barcsai is, ez után meglátja Kegyelmed. Az Istenért oda ne kösse magát házasságával együtt, mert Isten áldása nem lészen Kegyelmeden; jó hírét, nevét conseianciáját veszedelemben ejti.”*⁸⁴

A két Rákóczi familiáris véleménye mutatja, azt mekkora kockázattal jár az, ha esetleg az úrtól függetlenül annak tudta nélkül lépett valaki. Nem hangolta össze cselekedeteit azokkal az érdekekkel, amik az úr érdekeit szolgálták. Ugyanakkor csupán csak a lépés váratlan módját nem támogatták, és sértve érezték magukat, mert csak utólag kérte ki véleményüket. A feszült belpolitikai helyzetben kitűnik, féltik attól Telekit, hogy tették nem tekinti-e árulásnak az uralkodó.

Teleki Mihály igen gyakran markáns véleményt megfogalmazó édesanyja, ezúttal nyugalomra inti és figyelmezteti az egyre bonyolultabb politikai helyzetre. Teleki Mihály és Pekry Zsófia házassága több személy érdekeit sértette, Teleki esetleges politikai állásfoglalása pedig veszélyeztette jövőjét. Úgy tűnik Pekry Zsófia családjának egyes tagjai igyekeztek mindent megtenni, hogy a hozomány a családban maradjon, s annak kiadása ne okozzon gondot. Ennek megoldása pedig csupán a gyors házasságkötés lehetett. A levélben szintén

⁸³ Uo.: Bornemissza Kata Teleki Mihálynak 1659. március. 15. 362 – 364. o.

⁸⁴ Uo.: Dalmady István Teleki Mihálynak 1659. március. 28. 372 – 374. o.

kiemeli azt, hogy az udvari szolgálat természete nőülés esetén megváltozik, de mint írja: „*azt a tanácsot adják, hogy ő nagyságát elhagyjad; de én arra kérlek, jó Fiam s azt a tanácsot adom, hogy ő nagyságát el ne hagyjad, hanem ezen hűségemben ő nagysága mellett megmaradj s szolgáljad, vagy vallasz kárt, vagy nem, mert ő nagyságát nőjön is szinte úgy szolgálhatod, mert bizony, ha elhagyod, megbánod*”.⁸⁵

A házasság sietetésének tehát több oka volt az egyik az a belső nyomás, ami a család magva szakadásnak megakadályozását jelentette, és a birtokállomány megerősítését Borosjenő elvesztését követően. A külső nyomást a bizonytalan politikai helyzet jelentette, a fejedelem támogatása biztosította a birtokok megőrzését, esetleges növelést, peres ügyek kedvező kimenetelét. Teleki Mihály személyében a mindenkori erdélyi fejedelem alattvalója volt ugyan, de személyében II. Rákóczi Györgyöt, ha e kettő között érdekellentét alakult ki, Teleki a fejét és a birtokait kockáztatta állásfoglalásával.

5.5 Lakodalomra való felkészülés és a lakodalom

Már a 16. századi Besztercére küldött meghívó levelekben számos alkalommal edényeket, lakodalmas ház építésére szánt anyagot, fűszereket kérnek a várostól.⁸⁶ A lakodalom és az azzal járó lakoma nagy kiadásokat követelt meg. Számos esetben még az arisztokraták is mérsékeltek kiadásait.⁸⁷ A korszakban a lakodalmak napokig is elhúzódhattak ezzel is megterhelve a pár családjának kasszáját.⁸⁸

A lakodalomra készülő Teleki tavasszal elkezdte összegyűjteni a borát és egyéb javait, amiken, a lakodalmon reprezentálhatott.⁸⁹ Szintén erre kérte anyját is, aki a szokásos módon ismét nincstelenségéről panaszkodott levelében, az adó terhekre melyeket ezüst poharakkal egyenlített ki, és kéri fiát írja meg a lakodalom napját. Ugyanakkor a levél utóiratában a Teleki család egyik inasa tájékoztatja urát: „*Asszonyom ő kegyelme, Uram, elküldött Belényes vidéke felé lúdért, tyúkért, vajért miért, a ki kívántatik, ha kaphatnának.*”⁹⁰ A reprezentációt szolgáló tárgyakat már a gazdagabb rokonságon keresztül igyekezett beszerezni. Legyen az a ruhát díszítő kapcsok és csatok sora vagy pedig egy díszes nyereg. Ez azzal is magyarázható, hogy unokanővérei sokkal közelebb értek a kézműves központokhoz.⁹¹ Meg kell említenem, hogy itt az erdélyi rokonság körében változások álltak be, hiszen ekkora kezdődött kikristályosodni, hogy Bethlen Mihályné Bornemissza Kata Bánffy Dénes az egyik

⁸⁵ Uo.: *Teleki Jánosné Bornemissza Anna Teleki Mihálynak 1659. március. 30.* 375 – 377. o.

⁸⁶ Horn Ildikó, Kreutzer Andrea, Szabó András Péter: *Politika és házasság. Mennyegzőre hívogató levelek a 16. századi Erdélyből.* ELTE BTK. Budapest. 2015.11 – 15. o.

⁸⁷ Koltai András: *Batthány Ádám:* 406. o.

⁸⁸ Szabó András Péter: *Menyegzőtől menyegzőig. Századok.* 144. évfolyam (2010). 5. szám. 1042. o.

⁸⁹ Teleki levelezés I. *Bornemissza Kata Teleki Mihálynak 1659. április.* 389 – 390. o.

⁹⁰ Uo.: *Teleki Jánosné Bornemissza Anna Teleki Mihálynak 1659. április. 20.* 391. o.

⁹¹ Uo.: *Apañ Mihályné Bornemissza Anna Teleki Mihálynak 1659. május. 7* 398 – 399. o.

legelőkelőbb származású főúr felesége lesz.⁹² Ekkortól 1659 tavaszától Teleki újabb fontos levelezőpartnert és támogatót szerzett a fiatal főúr személyében.

Az esküvő dátumáról nincsenek információk maga Teleki sem tudta május 18.-án, amiért anyja megfédésben részesítette.⁹³ A levélben kért tárgyakat és bort személyesen gyűjtötte be, amikor 1659 májusában Erdélyben járt, hiszen tudjuk azt mint fentebb említettem, hogy május 18.án Bethlenszentmiklósról címzett levelet küldött anyjának.

A lakodalmat megelőző egyházjogilag fontos esküvő vagy a kézfogó valamikor 1659. június 1 és június 16. között zajlódhatott le. Ebből az időszakból nem ismerünk olyan levelet, amit a család valamelyik tagja írt volna. Csupán csak Rhédey Ferenc a fejedelem névrokona írt jelentéseket a szászsebesi országgyűlésről. A június 16.-án Veér Mihály már, mint sógorának címzi a levelet.⁹⁴

A lakodalom dátuma szintén nyáron tartották meg, az előkészületekről beszámoló levelek megsokasodtak. Teleki ismét több szőnyeget, hintót és lovat kér kölcsön.⁹⁵ Amit természetesen a rokonok sokkoltak, ekkora július közepére már a meghívókat is szétküldte Teleki. Erre a levélre pedig a lakodalmi lakomához szükséges hozzávalók egy részét is feljegyezte a szervezéssel elfoglalt fiatal vőlegény: „*Tyúk, tyúkfi együtt 40, bárány 10, ludat 12, malacgot 8, pulyka 2, mézet, vaj sajtal (?) 30, írósvaj, tyúkmony 400, petreselyem, torna, vereshagyma, fokhagyma, mogyoróhagyma, bors font 6, gyömbér font 2, riskása, perse olaj, nádméz, eczetet.*”⁹⁶

Kemény Boldizsárné Bornemissza Zsuzsanna nem tudott ott lenni a lakodalomban, ráadásul szolgálai és szakácsai közül sem tudott kölcsön adni az esküvőre, hiszen ezekre szüksége volt. Levele szerint Kemény János ekkora szabadult a tatár fogságból és tért vissza Erdélybe. Szolgáira ott volt szükség.⁹⁷

A lakodalom valamikor július 20 – 22.-e között zajlódhatott le Nagyváradon vagy a valahol a Partiumban. Az lakodalmon megjelenő Bornemissza Kata, július 27.-én már friss erdélyi híreket ír meg Teleki Mihálynak.⁹⁸

5.6. Házás élet

A házás élet első és legfontosabb feladata az utódnemzés volt, erről érthető okokból hallgatnak a levelek. A másik a feleség hozományának megszerzése és ezzel együtt az

⁹² Uo.: *Bánffy Dénes Teleki Mihálynak 1659. május. 3.* 397. o.

⁹³ Uo.: *Teleki Jánosné Bornemissza Anna Teleki Mihálynak 1659. június 1.* 404 – 406. o.

⁹⁴ Uo.: *Veér Mihály Teleki Mihálynak 1659. június. 16.* 418 – 419. o.

⁹⁵ Uo.: *Bornemissza Kata Teleki Mihálynak 1659. július. 5.* 423 – 424. o.

⁹⁶ Uo.: *Bornemissza Kata Teleki Mihálynak 1659. július. 13.* 424 – 425. o.

⁹⁷ Uo.: *Bornemissza Zsuzsanna Teleki Mihálynak 1659. július. 16.* 426. o.

⁹⁸ Uo.: *Bornemissza Kata Teleki Mihálynak 1659. július. 27.* 427. o.

anyagi egzisztencia kialakítása. Erre a lépéseket Teleki már augusztus körül megkezdte, ismerjük egy levélfogalmazványát, amiben felesége Nagybányán tartott javait kéri el rokonaitól.⁹⁹ Az erdélyi birtokok kezelését Bornemissza Kata vállalata magára, és erről időnként hírt is adott, bár a levélből úgy tűnik Bánffy Dénessel ekkor már folytak a puhatolozások a házasságáról.¹⁰⁰ A következő ugyanazon a napon kelt levélben pedig már Bánffy Dénes kézírása, mint javítás is szerepel, meghívással együtt egy vizitre. A levélben utalnak arra is, hogy Teleki tettei miatt (felesküdtött Barcsay Ákosra, illetve megnősült a dominusz beleegyezése nélkül) kegyvesztetté vált a Rákóczi udvarban.¹⁰¹

A belpolitikai viharok és a Rákóczi – pártiak mintegy puccskísérlete megritkította a levelezést, de egy Bánffy Dénesáltal írt és Kapi György által utóirattal kiegészített levélből úgy tűnik ebben Teleki csak mint szemlélő vett részt a fő feladata Váradhoz kötötte, ahol a családalapításon törekedhetett.¹⁰²

A váradi élet és hivatalviselés azzal is járt, ha a ház ura, nem volt otthon akkora felesége vette át a ház vezetését. Erről tanúskodnak Pekry Zsófia megmaradt levelei, amit férjétől kapott és férjének írt. Az első ismert levelet Teleki írta feleségének, úgy tűnik házépítésbe vagy vidéki rezidencia építésbe akart kezdeni tízezer zszindelyt rendelt jobbágyaitól, s ennek ellenőrzését feleségére bízta. Amíg ő Bihar vármegyei nemességet mustrálja.¹⁰³ Ugyanúgy váradi hírekről szólnak az október 26, 27.ei levelek is. A kiéleződött politikai helyzetben a törökök igyekeztek megszerezni Nagyváradot míg Barcsay Ákos a belső legitimizációját igyekezett gyengíteni.¹⁰⁴ Ezt kihasználva a Rákóczi – párt sikeresen lázadt fel Barcsay ellen és a betörő II. Rákóczi György maga mellé állította az ország nagy részét. Erre a hadjáratra Teleki is elkísérte az urát. Mivel a törökök Nagyváradot fenyegették, részletes utasítást adott feleségének, hogy veszély esetén merre meneküljenek.¹⁰⁵

A következő időszakban szívélyes némileg hivatalos hangú a levelezés, hírekről tudósítsák egymást a felek s jó egészségekről, néhány esetben Pekry Zsófia férje pártállása miatt aggódik, úgy tűnik a feszült helyzetben ismét akadozott a posta, sietősen írt hibás levél miatt mentegetőzik a feleség.¹⁰⁶

Egyetlen összezördülésre van adatunk, az pedig egy féltékenykedés. Úgy tűnik Pekry Zsófia előtt nem volt titok, hogy Veér Juditot szánták Telekinek, azonban az Toldi György

⁹⁹ Uo.: *Teleki Mihály Vér Ferencnének 1659. augusztus.* 432. o.

¹⁰⁰ Uo.: *Bornemissza Kata Teleki Mihálynak 1659. augusztus.* 16. 433 – 434. o.

¹⁰¹ Uo.: *Bornemissza Kata Teleki Mihálynak 1659. augusztus.* 16. 434 – 436. o.

¹⁰² Uo.: *Bánffy Dénes Teleki Mihálynak 1659. október. 1.* 438 – 440. o.

¹⁰³ Uo.: *Teleki Mihály Pekry Zsófiának 1659.október. 19.* 445. o.

¹⁰⁴ Uo.: *Pekry Zsófia Teleki Mihálynak 1659. október. 26. – 27.* 450 – 452. o.

¹⁰⁵ Uo.: *Teleki Mihály Pekry Zsófiának 1659. december. 7.* 454 – 456. o.

¹⁰⁶ Uo.: *Pekry Zsófia Teleki Mihálynak 1659. december. 19* 462 – 463. o.

felesége lett. Megözvegyülvén, mint távoli rokon Teleki igyekezett férjet szerezni neki.¹⁰⁷ Erre reagálva írja egy terjedelmes levelének utóirataként Pekry Zsófia: „*Toldiné asszonyomnak írja Kegyelmed, hogy férjhez ne menjen. Ki tudja, édes Uram? nem adhatjuk Kegyelmednek mindenkor hírré, mert igen messze vagyon Kegyelmed s addig a jó szerencse el talál menni, hát mi igen nagy kárt vallanánk benne. Ezt azért csak magamtúl írom.* „¹⁰⁸ A gondolatot záró mondat jelzi, azt hogy Pekry Zsófia is képes volt önálló véleményt formálni, a többi levele jelzi, hogy néhány hónappal a házasságot követően már eléggé belegyakorolt a birtok igazgatása is. Férjétől pedig kikéri azt, hogy ő úgy ad utasításokat, hogy haza sem látogat. Az egyik válaszlevélben Teleki Mihály anyagot küld feleségének, hogy ruhát varrasson, és megígéri azt is, hogy 10 napon belül hazaérkezik.¹⁰⁹

5.7 Házasság vége, gyász

A január 6.-a és február eleje közötti levelezés teljesen hiányzik Gergely Sámuel levelei közül. Hosszabb levélszünet után Bónis Ferenc levelet küld barátjának, emlékeztetve arra, hogy ő rosszban jobban egyaránt kitart mellette, érje azt bármily szerencsétlenség. Kifejti nem volt még olyan ember a világon, akit nem ért szerencsétlenség legyen, az bármilyen szerencsés¹¹⁰ II. Rákóczi György szintén levelet küld Teleki Mihálynak, amiben feleségének a birtokainak állapotáról értesíti, és arról, hogy hiba volt fassiót nem csináltatnia vele.¹¹¹ Úgy tűnik felesége haldoklásainak a nyomait is eltüntette levéltárából Teleki Mihály.

A halál valószínűleg januárban történt, hiszen arról Dalmady István Teleki sógorától Sztepan Ferenctől értesült már február 4.-én amikor a szőlőket vizitálta meg. Dalmady Bónishoz hasonlóan hosszú vigasztaló sorokat ír Telekinek, míg előbbi antik párhuzamokkal tele leveleket ír, addig Dalmady sokkal inkább az Úr szeretetét emlegeti: „*Kegyelmed, édes, kedves atyámfia, jó ifjú legény, még csak most kezdte a próbát, de én már meg is úntam a keserűséget. A mi tisztünk az, hogy Isten gondviselésében megnyugodjunk, és valamit reánk mér, azt csak békével szenvedjük*”.¹¹² A vigasztalásban Dalmady és Bónis járt az élen, nem nehéz kivenni leveleikből azt, a számunkra hideg megszokást ami szörnyűnek hat, de a kor embere számára a halál bármikor eljöhett. Dalmady is ezzel vigasztalja Telekit nem sokkal később: „*Levelét Kegyelmednek becsülettel vévén, tiszta szeretettel olvastam; becsületes, jó hírrel-névvvel tündöklő, kedves házastársa halálán hogy szomorkodik, azt nem csudálom, de édes, kedves Uram, Atyámfia, mit tehet Kegyelmed róla? avval már felnem támad. Kérem*

¹⁰⁷ Uo.: *Teleki Mihály Pekry Zsófiának 1659. december. 27.* 472 – 479. o.

¹⁰⁸ Uo.: *Pekry Zsófia Teleki Mihálynak 1660. január.2.* 486 – 488. o.

¹⁰⁹ Uo.: *Teleki Mihály Pekry Zsófiának 1660. január. 6.* 490 – 492. o.

¹¹⁰ Uo.: *Bónis Ferenc Teleki Mihálynak 1660. február. 4.* 492 – 493. o.

¹¹¹ Uo.: *II. Rákóczi György Teleki Mihálynak 1660. február. 14.* 493 – 494. o.

¹¹² Uo.: *Dalmady István Teleki Mihálynak 1660. február. 18.* 496 – 498. o.

Kegyelmedet, keserves bánatjában mértékelje meg úgy magát, hogy valamiképen zúgolódásával Istenét meg ne bántsa, mert én Kegyelmed felől oly reménységgel vagyok, nem sokára megvigasztalódik még. Az Úr adta volt, az Úr vette el is, legyen áldott az ő szent neve érette. Nyugodjék meg Kegyelmed az Isten gondviselésében, ki valamikor akarja, az elvett helyébe mást adhat Kegyelmednek, sok ezer módjai lévén abban ő felségének, im nemcsak egy áldása vagyok, ”¹¹³

Sok ideje nem volt gyászolni Telekinek az év márciusban folytatódott a háború a törökkel, és mint a váradi vár egyik lovas hadnagya Teleki is katonai feladatokat kap. Az utasítás címlapjára Kapi György pár vigasztaló sort biggyeszt: „Egy jó palaczk borra elvárom Kegyelmedet, édes özvegy Öcsém. Recipe: Bort adj az keseredett szívnek.”¹¹⁴

Pekry Zsófia haláláról még annyit sem tudunk, mint Torma Borbáláéről, ennek az oka azt hiszem az, hogy Teleki szisztematikusan megsemmisítette az erről szóló leveleket melyek a kezébe kerültek. Az általa írt levelek pedig elvesztek.

6. Utóélet

Telekinek nem sok ideje maradt a gyászra, 1660 kora tavaszán, mint katonai parancsnok végig II. Rákóczi György mellett találjuk a táborban. Majd a szászfenesi vereséget és a fejedelem halálát követően elkísérte a testet Ecsedre.¹¹⁵ Családját még Várad ostroma előtt kimenekítette a várból, és a felső – magyarországi Rákóczi birtokokon helyezte el.¹¹⁶

Az év nyarán pedig leveleiben egyre nagyobb hangsúlyt kap Toldiné Veér Judit sorsa.¹¹⁷ Aki a gyászév letelte után Teleki Mihály második felesége lett.

7. Összegzés

Teleki Mihály jegyessége és első házassága nem mutatja azt a nagyra törő karriert, amit később elért. Mindkét választottja az fejedelemség közép rétegeiből származott. Ugyanakkor a párválasztást gondos tervezés előzte meg. Kikérte nem csak a család, hanem a hozzá hasonló státuszban álló familiárisok véleményét is. Habár Pekry Zsófia esetében inkább feltételezte az uralkodó támogatását, amit utólag meg is kapott. Úgy tűnik választásban nem csak a birtok bővítése játszott jelentős szerepet, hanem érzelmileg is közel állt választottjaihoz természetesen mindkét házasság a rokoni kapcsolatok bővítését jelentette volna, elsősorban a

¹¹³ Uo.: *Dalmady István Teleki Mihálynak 1660. február. 24.* 500 – 502. o.

¹¹⁴ Uo.: *Kapi György Teleki Mihálynak 1660. március. 8.* 503. o.

¹¹⁵ Szalárdi János: *Siralmas Krónikája.* Magyar Helikon, Budapest. 1980. 548. o.

¹¹⁶ Teleki levelezés I. *Dalmady István Teleki Mihálynak 1660. június. 16.* 529 – 530. o.

¹¹⁷ Uo.: Vö. *Teleki Mihály Veér Krisztinának 1660. június 29.* 530 – 531.o. illetve *Teleki Mihály Veér Krisztinának 1660. július.27.* 540. o.

Belső – Erdélyben élőkkel fonta szorosabbra a szálakat. Magáról a lakodalmakról sok információnk sajnos nincsen, azon kívül, hogy egy lakomát készített elő a vőlegény.

Ha Tauffenbach 10 pontját vesszük figyelembe csupán csak az első nem teljesül, egyik kiválasztott sem volt szép. Pontosabban a korban várható járványok gyorsan elragadták őket. Viszont a többi 9 pontot sikeresen teljesítették, hiszen általuk Teleki még jobban beágyazódott az erdélyi középvezető rétegbe.

8. Bibliográfia

Apor Péter: *Metamorphosis Transylvaniae*. In: *Monumenta Istorica Hungariae Scriptorum XI. altorjai báró Apor Péter munkái*. Közli Kazinczy Gábor, Pest, 1863.

Austen, Jane: *Büszkeség és balítélet I Könyv, 1 fejezet*.

http://mek.oszk.hu/00300/00317/html/pp1_1.htmHozzáférés dátuma: 2017.04.21

Balogh Judit – Horn Ildikó: *A hatalomépítés útjai: a homoródszentpáli Kornis család története*. *Századok* 142. évfolyam (2008), 4. szám. 841 – 895.o.

Bethlen János: *Erdély története 1629 – 1673*. Balassi kiadó, Budapest, 1993.

Bethlen Miklós: *Önéletírás*

<http://mek.oszk.hu/06100/06152/html/bethlen0020001.html> (Hozzáférés dátuma: 2017-04-20)

Diederiks – Lindbald – Noordam – Quispel – de Vries – Vries: *Nyugat – európai gazdaság és társadalomtörténet*. Osiris kiadó, Budapest, 1995.

Erdősi Péter: *Az erdélyi társadalom modellje: kísérlet Norbert Elias fogalmainak alkalmazásaira*. In: Dáné Veronka, Oborni Teréz, Sipos Gábor. (szerk): „Éltünk mi sokáig két hazában...” *Tanulmányok a 90 éves Kovács András tiszteletére*. Debrecen University Press, 2012. 67 – 77. o.

Fehér János: *Teleki Mihály udvartartási naplója*. Entz Géza Művelődéstörténeti Alapítvány, Kolozsvár, 2008.

Gáti Magdolna: „*Sokann hazudnakis, es a mibe vétke nintsis rá foghják...*” *Teleki Mihály kommunikációs eljárásai az 1680-as évek Erdélyében*. Doktori dolgozat, Debrecen, 2013.

Gergely Sámuel :*Teleki Mihály levelezése I.(1656 – 1660)* Athenaeum Kiadó, Budapest, 1905.

Horn Ildikó, Kreutzer Andrea, Szabó András Péter: *Politika és házasság. Mennyegzőre hívogató levelek a 16. századi Erdélyből*. ELTE BTK. Budapest. 2015.

Horn Ildikó: „*Az én creaturáim vagytok édes híveim*”*Az erdélyi elit változásai Bethlen Gábor korában*. In.: Dáné Veronka, Horn Ildikó, Lupescu Makó Mária, Oborni Teréz, Rüs-Fogarasi Enikő, Sipos Gábor (szerk.): *Erdély Bethlene, Bethlen Erdélye*. Erdély Múzeum Egyesület, Kolozsvár, 2013. 189 – 201.o.

Horn Ildikó: *Rákóczi László naplója*. Magvető könyvkiadó, Budapest, 1990.

Horvát Ágnes: *Főnemesi özvegyasszonyok a 16 - 17. századi Magyarországon (Elmélet és gyakorlat)*. Fábri Anna – Várkonyi Gábor: *A nők világa*. Argumentum, 2007. 247 – 269. o.

Jeney-Tóth Annamária: *A nemesi ifjak szerepe az udvartartásban Báthory Gábor korában*. In: Dáné Veronka, Oborni Teréz, Sipos Gábor (szerk.): „Éltünk mi sokáig két hazában...” *Tanulmányok a 90 éves Kovács András tiszteletére*. Debrecen University Press, 2012. 77 – 90. o.

Jeney-Tóth Annamária: *Adalékok az udvari familiárisi karrierhez I. Rákóczy György udvarában, különös tekintettel az 1630 – 1638 közötti évekre*. In: *Műveltség és társadalmi szerepek: arisztokraták Magyarországon és Európában* Bárány Attila – Orosz István – Papp Klára – Vinkler Róbert. Debrecen University Press, Debrecen, 2014. 319 -332. o.

Jeney-Tóth Annamária: *Az udvari elit Bethlen Gábor udvarában*. In.: Dáné Veronka, Horn Ildikó, Lupescu Makó Mária, Oborni Teréz, Rüszt-Fogarasi Enikő, Sipos Gábor (szerk.): *Erdély Bethlene, Bethlen Erdélye*. Erdély Múzeum Egyesület, Kolozsvár, 2013. 202 – 213. o.

Koltai András: *Batthyány Ádám. Egy magyar főúr udvara a XVII. század közepén*. Győri Egyházmegyei Levéltár, Győr, 2012.

Mikszáth Kálmán: *Szent Péter esernyője: Harmadik rész 9. fejezet Az esernyő kibukkan* <http://mek.oszk.hu/00900/00954/00954.htm#9> Hozzáférés dátuma: 2017.04.21.

Nagy Iván: *Magyarország családjai címerekkel 11. kötet*. Ráth Mór, Pest, 1865

Nagy Iván: *Magyarország családjai címerekkel és nemzék táblákkal 9. kötet* Ráth Mór, Pest, 1862

Pálosfalvi Tamás: *The noble elite in the county of Körös 1400 – 1526*. MTA BTK TI, Budapest, 2014

Péter Katalin publikációs jegyzéke:

<https://vm.mtmt.hu/search/slist.php?lang=0&AuthorID=10008792> (Hozzáférés dátuma: 2017-04-20)

Péter Katalin: *Házasság a régi Magyarországon*. L'Harmattan, Budapest, 2008

Radvánszky Béla: *Magyar családélet a XVI – XVII. században I – III*. MTA, Budapest, 1896.

Szabó András Péter: *Menyegzőtől mennyezőig. Századok*. 144. évfolyam (2010). 5. szám

Szalárdi János: *Siralmas Krónikája*. Magyar Helikon, Budapest, 1980.

T. Orgona Angelika: *A Göncruszkai Kornisok. Két generáció túlélési stratégiái az erdélyi elitben (1546k – 1648)*. Doktori disszertáció, ELTE BTK, Budapest, 2007.

Trócsányi Zsolt: *Erdély Központi Kormányzata*. Akadémiai Könyvkiadó. Budapest, 1983.

Trócsányi Zsolt: *Teleki Mihály*. Akadémiai kiadó, Budapest, 1973

Várkonyi Gábor: *II. Rákóczy György esküvője*. ELTE Középkori és Koraiújkor Magyar Történeti Tanszék, Budapest, 1990.

Wesselényi István: *Sanyarú világ. Napló 1703 – 1708. I – II*. Közzéteszi Magyar András, Kriterion kiadó, Bukarest, 1983 – 1985.